

Załącznik do Regulaminu Regionalnej Odznaki Krajoznawczej PTTK „Twierdza Zegrze”

Na początku lat 80. XIX w. zaprojektowano fortyfikacje dla Zegrza. Ze względu na brak środków finansowych, do kolejnych prac nad umocnieniem przedmieścia Zegrza, przystąpiono dopiero po 10 latach. Na prawym, wysokim brzegu Narwi, w jej załamaniu, postanowiono wybudować 2 żelbetonowe forty. W ramach budowy twierdzy miały tu powstać kompleksy koszarowe oraz most przez Narew. Realizację budowy twierdzy rozpoczęto w 1893 r. W pierwszej kolejności postawiono fort zachodni, tzw. „Umocnienie Duże” a następnie fort wschodni, tzw. „Umocnienie Małe”. Później wybudowano 2 kompleksy koszar: wewnątrz twierdzy (w jej wschodniej części) oraz drugi na lewym brzegu w miejscowości Zagroby (obecnie Zegrze Południowe). Na brzegu Narwi wybudowano prochownię oraz zbiornik na spirytus. W 1901 r. przystąpiono do prac budowlanych w fortach w Dębem i Beniaminowie, zaliczane do Twierdzy Zegrze. Pozostałe 2 forty w Pustelnikach i Maciołkach, ze względu na finanse, nie zostały wybudowane.

Obiekty fortyfikacyjne do zwiedzenia:

1. Umocnienie Duże – główny fort twierdzy, wybudowane zostało w jej zachodniej części.
2. Umocnienie Małe – powstało jako drugi fort twierdzy, zlokalizowany w jej wschodniej części, nad sama Narwią. Zwiedzanie fortu jest niemożliwe, ponieważ gospodarzem jest NBP.
3. Prochownia – nad brzegiem Narwi, poniżej skarpy rzecznej. Aktualnie pomieszczenia wykorzystywane są na magazyny żeglarskie.
4. Fort Beniaminów – wybudowany ok. 1904 r. Podczas I wojny światowej, 16 sierpnia 1920 r. polscy żołnierze z 48 pułku piechoty odparli atak wojsk bolszewickich z 63 Brygady Strzelców. Ślady walk widoczne są na ścianach fortu. W czasie II wojny światowej Niemcy zorganizowali w nim więzienie dla jeńców rosyjskich. Wszystkie elementy fortyfikacyjne zostały wysadzone. Dojazd do obiektu: jadąc do Radzymina, skręcić z drogi głównej na skrzyżowaniu obok stacji paliw i sklepu całodobowego. Następnie przez tory i dalej prosto. Po kilku kilometrach wjechać do lasu, fort widać po lewej stronie drogi za jednym z zakrętów. Teren fortu jest własnością prywatną.
5. Fort Dębe – został zbudowany w latach 1901-1909 przez wojska rosyjskie celem wsparcia obrony Warszawskiego Rejonu Fortecznego. Nigdy nie został skończony. Latem 1915 r. starły się tu wojska niemieckie z osłaniającymi swój odwrót wojskami rosyjskimi. Fort został częściowo wysadzony przez Rosjan. Niemcy zajęli go 7 sierpnia 1915 r., a podczas II wojny światowej, w czerwcu 1941 r. Niemcy zorganizowali w nim szkolenie żołnierzy węgierskich. Dojazd do obiektu: jedziemy drogą nr 62 Nowy Dwór Mazowiecki – Serock, następnie skręcamy w prawo, w drogę nr 632 i pierwszą asfaltową drogą skręcamy w lewo. Po lewej stronie znajdują się ogródki działkowe. Do fortu można dojść jedną z otwartych bram do ogródków, lub ostatnią bramą do zabudowań małego gospodarstwa. Gospodarz bardzo chętnie umożliwi zwiedzenie fortu.
6. Białobrzegi – kompleks wojskowy. Na początku XX w. wybudowano tu kompleks budynków koszarowych dla żołnierzy rosyjskich. Na ich potrzeby wyznaczony został zalesiony teren o powierzchni 18 ha.
7. Zegrze – mosty nad Narwią.